

3. Dytyna T. (2011). Pereklad postkolonialnoho romanu ukrainskoyu (na materialy romaniv Salmana Rushdi "Opivnichni dity" ta Zedi Smit "Bili zuby"). *Inozemna filolohiia, zbirnyk naukovykh prats*, (123), 232–239.
4. Zhenett Zh. (1998). Granitsy povestvovatelnosti.. M., Izd-vo Sabashnikovykh. *Figury*, v 2 t., ss. 283–299.
5. Kotyk I. (2010). Shcho skazala i shcho ne skazala Zedi Smit. *Studia methodologica*, (30), ss. 282–284.
6. Matasova Yu. (2012). "Isterychnyi realizm" ta roman Z. Smit "Pro krasu". *Literaturoznachchi studii*, (35), pp. 436–440.
7. Smit Z. (2009). *Bili zuby*. Kyiv, Smoloskyp, 616 s.
8. Suznel A. de (2003). *Symvolika liudskoho tila*. Kyiv, Znannia-Pres. 566 s.

Наталья Лихоманова

СЕМЕЙНЫЙ НАРРАТИВ КАК СРЕДСТВО ЭТНОКУЛЬТУРНОЙ ИДЕНТИФИКАЦИИ В ПРОЗЕ ЗЕДИ СМИТ

В исследовании анализируются особенности функционирования семейного нарратива как средства воплощения этнокультурной идентичности в прозе современной британской писательницы З. Смит. На примере романа «Белые зубы» демонстрируется проблема соотношения «своего» и «чужого», «восточного» и «западного», прослеживаются особенности воплощения телесных образов индивидуальной и коллективной памяти, а также интерпретации конфликтов личностной и социальной самоидентификации. Рассматривается тема интеграции персонажа-мигранта, которая граничит с проблемой сохранения национальной идентичности в глобализованном мире.

Ключевые слова: Зеди Смит, семейный нарратив, этнокультурная идентичность.

Natalya Likhomanova

FAMILY NARRATIVE AS ETHNOCULTUROLOGICAL TOOL OF IDENTIFICATION IN ZADIE SMITH'S WORKS

Functional features of family narrative is analyzed in this research. Family narrative is used by Z. Smith in her modern works as a tool for ethnoculturological identification. Referring to «White Teeth» the problem of correlation between meanings "own" and "foreign", "eastern" and "western" is analysed as well as features of creation of individual and collective memory, interpretations of conflicts of individual and collective self-identification. The role of family histories, family narratives as mechanisms of ethnocultural identitydevelopment is substantiated. The theme of personal integration of migrant-character borders with problem of national identity saving in global world is identified.

Key words: Zadie Smith, family narrative, ethnocultural identity.

УДК 655.1(09)(477.8)

Ігор Набитович

У ПОШУКАХ ДЕРЖАВНОЇ БРОНЗИ: НАЦІОСОФСЬКА ПАРАДИГМА ЗБІРКИ ЕСЕЇВ «ЗА СИЛУ Й ПЕРЕМОГУ» ДАРІЇ ВІКОНСЬКОЇ

У статті розглянуто філософські та ідеологічні концепції збірки Дарії Віконської «За державну бронзу» — першої частини «За силу й перемогу». Вона складається з низки есеїв, кожен з яких можна було б розглядати як окремих твір. Разом з тим загалом вони творять цілісну концепцію найнагальнішого чину і дій у напрямку зміни цілої низки ментальних патернів українців та корекції базових етнопсихологічних рис. Це мало б сприяти усуненню тих недоліків у характері української нації, які призводили до втрат державності. Ідеологічні, культурно-історичні, ідейно-естетичні уявлення про мистецтво, літературу та літературну творчість Дарії

Віконської були напрочуд новаторськими, украї актуальними й виражали найновіші ідеї розвитку української культури в контексті культури європейської.

Ключові слова: Дарія Віконська, модернізм, ідеологія та література, національна ідентичність.

Дарія Віконська — одна з тих постатей в українській історії та культурі, ідеї яких є своєрідною проекцією націєтворчих, культурно-мистецьких та соціально-політичних європейських спрямувань XIX — початку XX ст., що не втратили пекучої актуальності й у віці XXI. Її ідеологічні, культурно-історичні, ідейно-естетичні уявлення про мистецтво, літературу та літературну творчість були напрочуд новаторськими, украї актуальними й виражали найновіші ідеї розвитку української культури в контексті культури європейської.

Міру таланту Дарії Віконської засвідчує її багатогранна дослідницька спадщина. У міжвоєнному двадцятилітті вона стає одним із головних українських дослідників міждисциплінарних підходів у вивченні літератури, малярства та музики. Власне такі компаративістичні студії Віконської ґрунтуються на широкоохопному знанні сучасних їх тенденцій прямувань світового мистецтва та літератури. Займаючись проблемами чужоземного мистецтва, літератури, суспільно-політичних проблем, Дарія Віконська завжди має на оці їхню проекцію в український культурний, літературний, ментальний, суспільно-політичний простір.

Важливе місце у просторі ідеологічних та ідейно-естетичних студій Дарії Віконської належить її збірці «За державну бронзу», яка була задумана як перша частина у серії «За силу й перемогу». Вона складається із низки есеїв, кожен з яких можна було б розглядати як окремих твір, але загалом вони творять цілісну концепцію найнагальніших дій у напрямку зміни цілої низки ментальних патернів українців та корекції базових етнопсихологічних рис, які мали б усунути ті недоліки в характері української нації, що призводили до втрат державності.

Книжка «За силу й перемогу» — це своєрідний компендіум націософських, історіософських есеїв, присвячених проблемам формування українського національного характеру, і водночас животрепетним проблемам української та європейської літератури, мистецтва модернізму, політології, етнопсихології. У есеї-спогаді «Дарія Віконська» (1962) Євген Маланюк бідкався, що книга «За силу й перемогу» втрачена назавжди, й мріяв, що вона ще, можливо, колись повернеться до українського читача [4, 390–391].

Мені уже доводилось писати про певні ідеологічні, етнопсихологічні, ідейно-естетичні аспекти збірки «За державну бронзу» [6; 7], однак

для представлення її цілісної ідейно-естетичної парадигми необхідний детальніший розгляд.

«За силу й перемогу» була опублікована у 1938 р. Мали б з'явитися ще два наступні томи есеїв, однак початок Другої світової війни завадив цьому. Можна думати, що на написання цієї книжки вплинула перша збірка Вітмена «Specimen Days», про яку Дарія Віконська відгукнулася словами самого автора, а саме: «if I don't do anything else, I shall send out the most wayward, spontaneous, fragmentary book ever printed» («Коли не осягну нічого більше, то бодай вишлю в світ книжку найбільше безпосередню, фрагментарну, свобідну, яка коли-небудь була друкована ...») [2, 24].

З перспективи філософії історії Дарія Віконська виступає противником ідей *народницької школи* Михайла Грушевського, яка достатньо неприхильно оцінювала роль української еліти в національно-культурному та суспільно-політичному житті українського народу. Таке протиставлення української аристократії та народних мас було й залишається, за Віконською, загрозою національному організму українців та причиною незреалізованих державницьких проектів упродовж тисячолітньої української історії. Це роз'єднання неодноразово призводило в історії України до національних катастроф. Авторка розвиває ідеї *державницького напрямку*, ідеологом якого був В'ячеслав Липинський, котрий пропагував створення цілісної української нації (єдності «і мертвих, і живих, і ненарождених», за Шевченком), де, незважаючи на неминучі соціальні антагонізми, «народ-нація» поєднує й селянина-хлібороба, й робітника, й українську «провідну верству» — «національну аристократію». Лише така злютована нація зможе вибудувати свою державу, забезпечити її від внутрішніх протиріч та захистити від зовнішніх зазіхань. Наріжним каменем її концепції були й ідеї Дмитра Донцова, який в одній зі своїх основоположних праць «Націоналізм» (1926) задекларував шляхи визволення нації й побудови ідеалізованої Української Самостійної Соборної Держави.

У цій збірці Дарія Віконська прокламує ідеологічні, самобутні естетичні та культурологічні засади вісниківства (з його світоглядним ірраціоналізмом, волюнтаризмом), декларуючи, що література та мистецтво можуть (і мусять!) формувати національні напрями окремої екзистенції української людини та буття усїєї нації у діахронічній та синхронній історичній перспективі.

У вступному есеї «Культу труду» Дарія Віконська формулює засадничі ідеї свідомого творення неоромантичного світовідчуття, ідеал якого будується на ірраціональних принципах формування людини вольової, цілеспрямованої, здатної долати життєві та історичні труднощі в межових виявах її екзистенції.

За Арнольдом Тойнбі, у вихорах історії та природних катаклізмів виживають тільки ті цивілізації та суспільства, які здатні вирішувати й знаходити відповіді на виклики. Людина як окрема одиниця суспільства мусить теж долати, так би мовити, спротив історичних, ментальних, суспільних викликів. Перемога (у найрізноманітніших проявах буття), переконує Дарія Віконська, приходиться на бік тих, хто проявить силу свого духу, бо «жити — це творити і здобувати» [3, 38]. На переконання авторки, у ставленні людини до життя проявляються дві екзистенційні постави: перша — використовувати те, що вже готове; друга — сприймати життя, як щось таке, що власне сама людина своєю волею, своїми діями може змінити, а загалом — «різниця в засаді: творити або уживати» [3, 40], — констатує авторка.

Перша постава, яка оперує категорією статичності, народжує, на переконання Дарії Віконської, тих, хто прагне переділити те, що надбано чужою працею (безсумнівно, таким був тип соціалістичного світогляду, який реалізовувався у продовженні Російської імперії — Советському Союзу); інший тип людини, який готовий у боротьбі і праці здобути те, що прагне, спирається на «кінетичне світовідчуття». Останні не визнають бажання перерозподілу чужого, а прагнуть «здобути, завоювати, заслужити те, чого хочемо» своїми зусиллями та працею. «Людині не конструктивній, не творчій, — підсумовує Віконська, — яка лиш споживає і уживає готове, життя швидко видається нудним, бо сама вона нудна, нечинна, безплідна. Творчій людині життя щоденно об'являється інакше: з новими примхами, усміхами та загрозами, в щораз новій, болюче живій формі, бо відношення її до життя — активне» [3, 40].

Ці онтологічні принципи Дарія Віконська демонструє на прикладах літератури, зокрема роману «Le paradis à l'ombre des érées» («Рай у затінку мечів») Анрі де Монтерляна (Henry de Montherlant), де героями є постаті «з раси переможців перешкод», та Поля Валері, який демонструє у своїй творчості «відразу до легкого» чи принципів, сформульованих капітаном Робертом Скоттом, одного з підкорювачів Південного полюса, який загинув, повертаючись із цієї експедиції: «To strive, to seek, not to find and not to yield» («Пориватися, шукати, не знаходити і не піддаватися»). Отже, ідеалом *власної сили та власного характеру* має стати другий тип життєвої постави, бо лише він у майбутньому приведе

до визволення нації. Загалом же в українців слід формувати культ праці: праці творчої, праці над перетворенням національним, особистим духовним зростанням, щоб «скріпити та визволити націю, щоб нарешті стати нарівні з іншими державними народами Європи» [3, 215].

Есей «Апологія душі» стає анатомією сучасного авторці матеріального світу, для якого проблемами формування людської душі, духовності, яка відрізняє людину від бездушної машини, є абсолютно непотрібними, а часто й ворожими.

Авторка представляє ті засоби, якими російська комуністична пропаганда брутально насаджувала культ матеріалізму, бездуховності, творячи «нову людину», «якої єдина ціль забезпечити власні фізичні та матеріальні потреби без будь-якого глибшого психічного підкладу та понадматеріального ідеалу» [3, 45]. Віконська підводить до висновку, що більшовизм, заснований на ідеях матеріалізму — «жахлива потвора, що намагається пожирати та нищити культурні надбання, завдяки яким Європа добилася провідної ролі в розвою людства» [3, 52]. Новітні дослідження й осягнення фізики стають прикладом того, як ідея світу може зводитися до спроб описати його сухими та чіткими, непомильними формулами. Однак місця людині з її безсмертною душею, її прагненнями і почуваннями у цьому прорахованому, виваженому аж до рівня атомів та кварків універсумі не знайдеться. Але Віконська вірить, що «пороженча механістичного сприймання світу не загорне нас, отрута матеріалізму не вб'є нас душевно. Боротьба з матеріалізмом у своїй найглибшій суті — це боротьба за безсмертність людини» [3, 71].

Мисткиня шукає ірраціональних проявів буття людини (есеї «За відродження людини»), яка для неї — украй складний мікрокосмос, а окремі науки, які вивчають людину в комплексі, усе одно не можуть відтворити цієї цілісності. Вона демонструє прояви «*примату психічного первня* у, на око, матеріальних проявах» [3, 76]. Авторка переконана, що відродження людини «вимагає гармонійного розвитку її органічних, себто фізичних, моральних, чуттєвих, інтелектуальних та взагалі духовних сил разом із свідомістю, що її життя служить великій ідеї. Ця ідея надаватиме її життю особливої поваги. Думки, бажання та вчинки її органічно групуватимуться довкола свого природного осередку — провідної ідеї» [3, 107].

Внутрішня розбудова духовності людини «не поступає коштом занедбування матеріальної дійсності, ані виконання конкретних життєвих обов'язків коштом її духовного життя. Ідеал української людини, яка здатна відповідати вимогам нового часу: «Зверху — твердиня, моноліт із шляхетного металу; всередині — святина, жива душа з іскрою вічного життя»» [3, 83].

У есеї «Степ» Дарія Віконська студіює вплив одного із географічних факторів на українську етнопсихологію. Українська мрійливість, пише вона, «буйна < ... > немов степова трава» [3, 109]. «Широкий степ родив широку фантазію. Ніщо ока не спиняє серед степу. Людина не бачить напрямних довкола себе. Ніякі різко очерчені форми матеріального світу не протиставляються стихійному гонові йти куди їй подобається: скрізь гуляйполе, скрізь вільна дорога. Широкий, порожній простір запрошує й неначе змушує людину залюднювати його постатями, видумками власної образотворчої уяви» [3, 110].

Своєрідне продовження цих ідей задекларує через кілька років після Віконської Панас Феденко, письменник та історик: степ, як «домінуючий чинник у нашій історії», якщо був, то «в дуже малій мірі феноменом естетичним, але переважно тим елементом, що постійно держав українську людність у фізичній і психічній напруженості, протягом довгих віків» [10, 376, 377]. Володимир Янів розвиває ці ідеї, наголошуючи, що життя в межовій ситуації, «яку нам накидував степ, було чинником певної селекції, причому впродовж історії стиралися вольовість, а скриплявся пасивізм — із двох причин: насамперед, пасивна частина суспільності менше потерпіла, зберігши від нападів утечею, і вона передала свою пасивність — шляхом успадкування й виховання — нащадкам. Натомість, навпаки, активна, динамічна частина вигинула < ... >» [11, 55].

Дарія Віконська знову ж зауважує, що всі сили слід спрямувати на формування сильної, вольової нації, здатної на державний чин, на здобуття й перемогу у майбутньому Української Самостійної Соборної Держави, а «поборювання степу в нашій психіці сьогодні майже виключно в руках письменників. На них тяжить обов'язок спрямувати у відповідне русло "бездомне почуття". Вони-то підготовляють ґрунт і кидають слово — *засів*, що сходитиме в українських душах і принесе жнива» [3, 135].

«Психіка ресентименту» продовжує студії етнопсихологічних позитивних та негативних рис українського характеру, розпочаті в попередньому есеї. Тут автор детально аналізує психологічні основи комплексу неповноцінності, меншовартості, рабської психології (які, зокрема, покладені в основу російської ментальності, отже, і російського більшовізму). У цьому контексті важливим для неї є розгляд певних негативних рис українського менталітету, який витворився унаслідок багатолітнього поневолення й пропонує шляхи їх кореляції. Серед таких рис вибуялий індивідуалізм українців (одним із формантів якого для українців власне і був *стен*) — у значенні особистого егоїзму, та, як наслідок, невміння підкоритися загальним інтересам, стати елементом державотворення. Аналізуючи цей розділ книги

«За силу й перемогу» у «Нарисах до історії української етнопсихології», Володимир Янів наголошує, що Дарія Віконська «виходить від негативних рис вдачі з бажанням, щоб ми їх позбулися»; вона «відзначає український вибуялий індивідуалізм і наш брак підпорядкування, брак вольовості, пов'язаний з пасивністю та лінивізмом, при надмірній чуттєвості < ... >» [11, 28]. Такі негативи української вдачі, продовжує реферувати Віконська Янів, призводять до того, що ми, українці, «до підвищення власної вартости не змагаємо шляхом впертого виявлення себе, але знижуванням вартости інших < ... >» [11, 29].

Віконська наголошує (есеї «Європа і ми»), що сильними можуть бути тільки ті нації, які не копіюють чужі здобутки, а творчо їх засвоюють, пристосовуючи до власних звичаїв, традицій та потреб. Деякі з її тверджень для сучасної України є вкрай пекучі та актуальні: «Колодами, що загороджують нації шлях до здорового розвитку, бувають не раз якісь колишні напрямні або минулі події, до яких звертається пієтизм загалу як до дальших дороговказів, тоді як вони в дійсності не причинились до добра нації, а принесли їй тільки шкоду» [3, 226]. Серед традицій минулого є й негативи, які не варто тягнути у майбутнє. Власне тут наводиться як приклад «апотеоза черні на некористь національної еліти, чи, вкінці, традиція "отаманії", яка майже постійно появляється в нашій історії». Ця «апотеоза черні» «стала прокляттям нашого народу впродовж довгих століть» [3, 45].

В іншому місці вона зазначає, що «традиціоналісти виявляють жалюгідне незрозуміння психології, коли жадають, щоб культурна творчість нації черпала *виключно* із джерел власної традиції. Замість зберігати чистість національної традиції, вони тим засуджують її на скорішу чи пізнішу, але невідхильну безплідність» [3, 241]. Тому, знову ж, імперативом формування національної культури, стратегією її розвитку є такі слова Дарії Віконської: «Мусимо брати до уваги потребу зазнайомитись з чужими осягами. Мусимо також боронитись перед небезпкою затратити або викривити власне національне обличчя. Розв'язка полягає для нас на дбайливій *селекції*, яка відкидатиме з чужинних впливів те, що шкідливе, натомість охоче прийматиме те, що корисне, а передовсім *на активній* поставі супроти тих впливів» [3, 296].

Виходячи із таких засад, Дарія Віконська декларує програму культурно-історичного розвитку української нації: «Ми маємо привабливе, далеко не вичерпане ще народне мистецтво, народні пісні та танці, народну традицію взагалі. Поза тим, де йде про вищі, складніші форми національної культури, маємо порівнюючи мало. Мусимо щойно надробити за ті страчені століття, за ті жахливі прогалини в нашій історії, коли глуха мовчанка немов стерла нас з обличчя землі як

націю, коли нас наче “не було” і культурна ділянка нашого життя не тільки лежала облогодом, але й, як всяка неуправлена рілля, заростала бур’яном», бо «великою небезпекою, ба справжньою катастрофою було б для нас відгороджувати себе від чужинних впливів та односторонньо шукати спонук у власній традиції» [3, 231–232].

Сучасність шукає паралелей до цих ідей Дарії Віконської. Професор Володимир Моренець наголошує, що націокультурна ідентичність «є складником сформованої людської особистості як такої, ба більше — неодмінним чинником формування останньої». Це — не вроджений механізм, він — «особистісно акцептований і активований. Власне, відмінність погляду на предмет у XIX і XX століттях і полягала передовсім у тому, що XIX століття здебільшого визнавало етнічну і, далі, націокультурну ідентичність як вроджений фактор, тоді як модерний час відніс її до зони свідомого вибору з усіма відповідними відмінностями» [5].

Шкідливими для нації, переконана Дарія Віконська, є, однак, ідеали, бездумно й безкритично запозичені від інших: серед них — соціалізм, що є насправді «модерним плащем для дуже давньої, щойно згаданої препогоної недуги — апотеози черні» [3, 227].

Українська культура, незважаючи на столітні поневолення, усе ж була і є невід’ємною частиною європейського простору, бо ми «жили європейською культурою, коли Москва була ще збором жорстоких, необтесаних варварів. Нам не вільно вагаться, чи йти за Європою чи ні, бо ми самі є Європою, є органічною частиною її, і хотіти йти проти неї рівнозначне спроневеритись найсвятішій, живій традиції нашого народу» [3, 279]. Подібні ідеї задекларовані Віконською й у її есеї «Про європейськість нашої літератури» [2, 17–20].

Нація, яка прагне здобути власну державу, мусить максимально зосередитись на найголовніших завданнях, щоб досягнути найважливішу велику мету, констатує Віконська в есеї «За доцільність»: «Особливо для нас, перед якими є велике діло та на яких тяжить важке завдання підготовки до того великого діла, доцільність, оперта на засаді занехання всього зайвого, непотрібного для нашої цілі, повинно стати залізним законом нашого життя» [3, 282]. Тому «треба нам добре пізнавати самих себе, треба глибоко застановлятися над добрими прикметами та шкідливими нахилами нашої національної вдачі і відповідно працювати над собою, щоби цей сирий матеріал став державною бронзою» [3, 122].

Слід зауважити, що твір Дарії Віконської «За силу й перемогу» є й самобутнім свідченням певних стереотипів, узагальнень, характерних для міжвоєнної Європи XX ст., особливо після Великої депресії в Америці, Голодоморугеноциду російського більшовизму в Україні, геополітичної напруги напередодні Другої світової

війни, зростання впливу людиноненавистливих братніх ідеологій — комунізму і нацизму. Есей «Провідник» варто розглядати в контексті сучасної авторів геополітичної ситуації в світі: Україна залишалася затиснута з різних боків тоталітарними режимами, на чолі яких стояли одноосібні владці. Протиставити себе їм поневолений народ міг лише тоді, коли на чолі його боротьби за незалежність стала б людина сильної волі, волюнтарист. Віконська мріє про провідника, який зможе протиставитися негативам української ментальності — непохитного, ідеального володаря, «мужа, про якого знаємо, що ми — це Він, а Він — це Нація, і не може бути й найменшої прогалини між його постановою і нашою слухняністю. < ... > Прийти він мусить — той, що бездоганністю поведінки, чеснотою характеру та величчю моральної поведінки покликаний сповнити історичну місію, братиме на себе надлюдський тягар провладу недисциплінованої ще як слід, віковою неволею здеморалізованої маси, яка не звикла шанувати, ні любити, ні слухати, а тільки — критикувати, ставати проти або й просто — валити свою владу» [3, 296].

Зауважмо, що цей мотив чекання провідника в українському письменстві міжвоєнного двадцятиліття XX ст. відображений в романі Леоніда Мосендза «Останній пророк» як мотив чекання Месії, який визволить народ Ізраїлю з-під римської окупації (детально про це див. [8]). Одночасно у перекладній поезії, яка входить до художнього дискурсу того періоду, були твори Стефана Георге (детально про це див. [9]).

Загалом же «За силу й перемогу» є літературно-мистецьким вираженням того, що «у міжвоєнну добу український націоналізм *переріс із явища суспільно-політичного у явище суспільно-духове, культурне*» [1, 22]. Важливою для письменниці бачиться проблема національної та громадянської відповідальності письменника: «У порівнянні до інших ділянок національного розвитку, публіцистика й література користуються релятивно більшою свободою. Царство думки ширше, майже необмежене, в порівнянні до обмежень, з якими боремось на кожному кроці у практичних ділянках життя. Крім того, “папір усе видержить”, як каже банальна, але правдива приповідка. Спокуса літературного звання велика для тих, що дивляться на книжку як на ціль саму в собі, а не як на засіб. Для тих, що послуговуються писаним словом як *засобом* перетворення психіки читачів і засобом (одним із засобів) досягання спільного ідеалу, звання письменника куди важче» [3, 295].

Одночасно слід пам’ятати, що книга написана тоді, коли вся Європа відчувала наближення Другої світової війни, яка готувалася як спроба вирішити питання не тільки економічної домінації та перерозподілу геополітичних сфер впливу. Тому вона несе на собі відбиток ідеологічного протистояння,

яке проходило по осі консервативних та ліберальних і соціалістичних світоглядно-ідеологічних протистоянь. Саме така перспектива бачення в історичному контексті пояснює посилення у збірці Дарії Віконської на одіозні, для нас нинішніх, постаті історичних діячів, цитування їхніх ідей, які тодішнім сучасникам здавалися певними символами й взірцями для наслідування, а їх дії такими, що спрямовані на збереження консервативних цінностей, на забезпечення створення і утримання власної держави між надпотужними сусідами й, одночасно здатні вакцинувати національний організм від розкладових соціалістичних та ліберальних ідей антирелігійності, космополітизму, матеріалістичного світогляду, заперечення ірраціоналізму, релятивності та «віджилості» чи й повного занепаду національних почувань і традицій.

Додамо також, що ідеї, задекларовані у книжці, знайшли, наприклад, пізніше поглиблене вивчення у наукових студіях українського філософа Миколи Шлемкевича (у його книгах «Українська синтеза чи українська громадянська війна», «Загублена українська людина», «Галичанство») та Володимира Яніва (у його студіях із української етнопсихології чи дослідженні «Психологічні основи окциденталізму»).

Зрештою Дарія Віконська доходить архіважливого висновку, який завжди залишатиметься актуальним: «Патріотизм — не гучне, порожнє слово, а найглибше, безпосередньо виросле з інстинкту

збереження власного роду почування людини. Бо людина без вітчизни — це покидьок суспільності або трагічна постать <... >» [3, 340]. Мусимо у передчутті нових викликів «любити — до безтями любити, що для нас дороге; бути готовим кожної хвилини боронити одне і друге. Бо на тім полягає казка життя: любити — і вміти боротись, героїчно боротись за своє найдорожче» [3, 342].

Із сучасної перспективи «За силу й перемогу» у багатьох своїх концепціях, переконаннях залишається загострено актуальною й у ХХІ ст. В італійській мові слово *Il Rinascimento* (відродження) спочатку означало літературно-мистецьку епоху, яка стала потужним часом буяння літератури, малярства, скульптури, розвитку науки, повернення до класичних зразків античності. Пізніше під впливом літературної творчості та політичних ідей Вітторіо Альф'єрі (з його візіями політичної, культурної, мовної єдності нації), а далі й Франко Вальсеккі (з його дослідженнями особливостей націоналізму), Джованні Романьозі (який вважав, що нація — це історичний продукт поєднання духовних та географічних факторів народу), Джузеппе Мадзіні (з його пан'європеїзмом вільних і рівноправних націй) цей термін набуває дедалі більш окреслених ознак і конотацій мрії про відродження (в контексті європейського націоналізму) сильної італійської самостійної соборної держави з вільним народом, об'єднаним у єдину націю.

ДЖЕРЕЛА

1. Баган О. Вісниківство як понадчасовий феномен: ідеологія, естетика, настроєвість / Олег Баган // Вісниківство: літературна традиція та ідеї. — Вип. 1. — Дрогобич : Коло, 2009. — С. 6–48.
2. Віконська Дарія. *Ars Longa. Літературознавство. Мистецтвознавство. Культурологія* / Дарія Віконська. — Л. : Піраміда, 2015. — 352 с.
3. Віконська Дарія. *За силу й перемогу: Нариси* / Дарія Віконська. — Ч. I: За державну бронзу. — Л. : Піраміда, 2016. — 343 с.
4. Маланюк Є. *Дарія Віконська* / Євген Маланюк // Євген Маланюк. Книга спостережень. — Т. II. — Торонто : Гомін України, 1966. — С. 387–391.
5. Моренець В. *Tertium non datur* / Володимир Моренець // *Tertium non datur: Проблема культурної ідентичності в літературно-філософському дискурсі XIX–XXI століття* / ред. В. Моренець. — К. : Національний університет «Києво-Могилянська академія», 2014. — С. 9–39.
6. Набитович І. *Дарія Віконська — лицар українського Il Rinascimento* / Ігор Набитович // Віконська Д. *За силу й перемогу: Нариси* / Дарія Віконська. — Ч. I: За державну бронзу. — Л. : Піраміда, 2016. — С. 7–31.
7. Набитович І. *Ірландська література в літературознавчій спадщині Дарії Віконської* / Ігор Набитович // *Теорія літератури: концепції, інтерпретації: Науковий збірник Київського національного університету ім. Т. Шевченка*. — Т. 2. — К. : Логос, 2015. — С. 148–157.
8. Набитович І. *Історичний роман з євангельських часів («Останній пророк» Леоніда Мосендза)* / Ігор Набитович // *Warszawskie Zeszyty Ukrainoznawcze* / red. S. Kozak. — Т. 25–26. — Warszawa : Tyrsa, 2008. — S. 275–287.
9. Набитович І. Трансформація Єзекиїлевої метафори сухих кісток (розділ XXXVII) в українській літературі Модернізму / Ігор Набитович // *Z lubelskich badań nad słowiańszczyzną wschodnią* / Księga dedykowana Profesorowi Michałowi Łesiwowowi. — Lublin : Wydawnictwo KUL, 2010. — S. 325–334.
10. Феденко П. *Вплив історії на український народний характер* / Панас Феденко // *Науковий збірник Українського Вільного Університету в Празі*. — Прага : Український [Вільний] Університет, 1941. — Т. 3. — С. 375–385.

11. Янів Володимир. Нариси до історії української етнопсихології / Володимир Янів. — Мюнхен : Український Вільний Університет, 1993. — 217 с.

REFERENCES

1. Bahan O. (2009). Visnykivstvo yak ponadchasovyi fenomen: ideolohiya, estetyka, nastroievist. *Visnykivstvo: literaturna tradytsiya ta ideyi*, (1), ss. 6–48.
2. Vikonska Dariia (2015). Ars Longa. Literaturoznavstvo. Mystetstvoznavstvo. *Kulturolohiia*. Lviv, Piramida, s. 352.
3. Vikonska Dariia (2016). Za sylu i peremohu: narysy. Lviv, Piramida, 343 s.
4. Malaniuk Ye. (1966). Dariia Vikonska. Knyha sposterezhen (Tom II), s. 384–391.
5. Morenets V. (2014). Tertium non datur. *Tertium non datur: Problema kulturnoi identychnosti v literaturno-filosofskomu dyskursi XIX–XXI stolittia*, ss. 9–39.
6. Nabytovych I. (2016). Dariia Vikonska — lytsar ukrainskoho II Rinascimento. *Za sylu i peremohu: narysy*, (Ch.1), ss. 7–31.
7. Nabytovych I. (2015). Irlandska literatura v literaturoznavchii spadshchyni Darii Vikonskoi. *Teoriia literatury: kontseptsii, interpretatsii: Naukovyy zbirnyk Kyivskoho natsionalnoho universytetu im. T. Shevchenka*, (2), ss. 148–157.
8. Nabytovych I. (2008). Istorychnyi roman z yevanhelskykh chasiv (“Ostanni proroek”). *Warszawskie Zeszyty Ukrainoznawcze*, T. 25–26, Warszawa, Tyrsa, S. 275–287.
9. Nabytovych I. (2010). Transformatsiia Yezekyilevoi metafory sukhykh kistok (rozdil XXXVII) v ukrayinskii literaturi Modernizmu. *Z lubelskich badań nad słowiańszczyzną wschodnią, Księga dedykowana Profesorowi Michałowi Łesiewiczowi*, ss. 325–334.
10. Fedenko P. (1941). Vplyv istorii na ukrayinskyi narodnyi kharakter. *Naukovyy zbirnyk Ukrainskoho Vilnoho Universytetu v Prazi*, (3), ss. 375–385.
11. Yaniv Volodymyr (1993). *Narysy do istorii ukrayinskoi etnopsykholohii*. Miunkhen, Ukrainskyi Vilnyi Universytet, 217 s.

Игорь Набитович

В ПОИСКАХ ГОСУДАРСТВЕННОЙ БРОНЗЫ: НАЦИОСОФСКАЯ ПАРАДИГМА СБОРНИКА ЭССЕ «ЗА СИЛУ И ПОБЕДУ» ДАРЬИ ВИКОНСКОЙ

В статье рассмотрены философские и идеологические концепции сборника Дарьи Виконской «За государственную бронзу» — первой части «За силу и победу». Он состоит из ряда эссе, каждое из которых можно было бы рассматривать как отдельное произведение. Вместе с тем в целом они создают целостную концепцию безотлагательных действий в направлении изменения целого ряда ментальных паттернов украинцев и коррекции базовых этнопсихологических черт. Это должно было бы способствовать устранению тех недостатков в характере украинской нации, которые приводили к потерям государственности. Идеологические, культурно-исторические, идейно-эстетические представления об искусстве, литературе и литературном творчестве Дарьи Виконской были на удивление новаторскими, крайне актуальными и выражали новейшие идеи развития украинской культуры в контексте культуры европейской.

Ключевые слова: Дарья Виконская, модернизм, идеология и литература, национальная идентичность.

Ihor Nabytovych

IN SEARCH OF STATE BRONZE: NATIOSOPHIC PARADIGM IN COLLECTION OF ESSAYS “FOR STRENGTH AND VICTORY” BY DARIA VIKONSKA

In the article there are discovered philosophical and ideological concepts of the collection “For State Bronze” by Daria Vikonska — the first chapter of “For Strength and Victory”. It consists of a number of essays, each of them could be considered as a separate work. But at the same time, they generally create an integral concept of the most urgent ranks and actions in the direction of changing in a number of mental patterns of Ukrainians and the correction of basic ethnopsychological features. This should allow to eliminate those disadvantages in the character of the Ukrainian nation, which led to the loss of statehood. Ideological, cultural, historical, ideological and aesthetic ideas about literature, literary

work and art of Daria Viconskaya were surprisingly innovative, extremely relevant and expressed the most recent ideas of the development of Ukrainian culture in the context of European culture.

Key words: *Daria Vikonska, Modernism, ideology and literature, national identity.*

УДК 821.161.2-94:39

Тетяна Олещенко

ПРАВО НА ПЕРШІСТЬ

У статті йдеться про Ганну Барвінок, письменницю і новаторку, умови, що пробудили її талант, перипетії та обставини, які змусили її взятися за написання перших творів, про роль письменниці-жінки в світі «чоловічої літератури» та місце Ганни Барвінок як творця етнографічної прози в українській літературі. Ганна Барвінок розпочала свій творчий шлях під впливом чоловіка Пантелеймона Куліша, який підштовхнув дружину до творчої роботи, тим самим зумовивши появу в українській літературі нового імені і нового літературного напрямку. Лише об'єктивні обставини затримали тріумфальний письменницький дебют Ганни Барвінок. Письменниця ніколи не погоджувалася з твердженням щодо свого учеництва у Марка Вовчка (псевдонім, справжнє ім'я — Марія Олександрівна Вілінська (1833–1907), автор «Народних оповідань», яку називають першою жінкою в українській літературі), наголошуючи на власному праві на першість. Іронія долі полягає в тому, що саме Пантелеймон Куліш, чоловік Ганни Барвінок, увів в українську літературу Марка Вовчка. Ганна Барвінок друкувалася переважно у журналах, а намір Куліша підготувати до видання її твори так і залишився наміром. Перше ж повне видання творів письменниці у 1902 р. здійснив друг та письменник, громадський і культурний діяч Борис Грінченко.

Ключові слова: *Ганна Барвінок, українська література, оповідання, літературна творчість, етнографічна проза.*

Ганна Барвінок (Олександра Михайлівна Білозерська-Куліш, 1828–1911) — одна з найперших письменниць-жінок в українській літературі. Вона започаткувала жіночу літературу, яка посприяла появі феміністичного руху в Україні (хоча сама Ганна Барвінок була далеко від фемінізму). З'явилися такі імена як Марко Вовчок (Марія Вілінська), Олена Пчілка (Ольга Косач), Марія Загірня (Марія Грінченко), Леся Українка (Лариса Косач-Квітка), Наталія Кобринська, Ольга Кобилянська, Климентина Попович, Євгенія Ярошинська, Уляна Кравченко (Юлія Шнайдер), Катря Гриневичева (Катерина Гриневич) та інші. Свого часу Ганна Барвінок була широко відомою, але сьогодні, на жаль, її творчості приділяється значно менше уваги, ніж вона заслуговує. Творець етнографічної прози, етнограф і фольклорист, Ганна Барвінок по праву заслуговує на першість серед жінок-письменниць української літератури.

1847 рік став знаковим для Олександри Білозерської. Вона вийшла заміж за Пантелеймона Олександровича Куліша (1819–1897), відомого українського письменника і громадського діяча. Після весілля молоді вирушили за кордон. Шлях їх

пролягав через Київ, де відбулася зустріч Кирило-Мефодіївського товариства, і Варшаву.

Подорож до Варшави стала доленосною для Олександри Білозерської-Куліш — вона почала писати. У спогадах письменниця згадує, що одразу після від'їзду з Києва чоловік дав їй «зшиток і олівець», щоб вона записувала все, що почує чи побачить [2, 305]. Цих Кулішевих настанов Ганна Барвінок дотримувалася все життя — записувала із народних уст. І в листуванні з Б.Д. Грінченком наголошувала на тому, що Куліш був її учителем і саме завдяки йому вона сформувалася як письменниця. У листі до Б.Д. Грінченка навесні 1900 р. Олександра Куліш писала: «Се ж не я, а моя дружина росте угору. Що мав силу создати — впихнуть мені трохи своєї душі і високого почуття до свого рідного. Я радю, що оправдала його надії» [4]. Пантелеймон Куліш всіляко підтримував її. «... Моя неоцінна дружина і поощряла, кажучи, що довіку будеш “зеленьким барвіночком”», — писала Ганна Барвінок Б.Д. Грінченку у листі від 11 травня 1900 р. [6].

Олександра Білозерська-Куліш (майбутня Ганна Барвінок) відчувала невпевненість